

Nr 19.

Ankom till riksdagens kansli den 14 maj 1918 kl. 2 e. m.

*Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 19,
i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående meddelande av viss föreskrift i fråga
om undervisningen av mindre begåvade barn.*

I en inom andra kammaren av herr *Moberger* väckt motion, nr 265, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådana föreskrifter, som stadga undervisningsplikt vid sinnesslöanstalt för sådana barn, som på grund av bristande begåvning ej lämpligen kunna deltaga i folk- och småskolans undervisning utan böra undervisas vid dylik anstalt eller, om riksdagens medverkan är nödvändig, för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, som kunna finnas behövliga.

Med avseende på motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Andra kammarens första tillfälliga utskott har efter erhållen remiss av motionen avgivit utlåtande över densamma och därvid lämnat följande historik.

Förslag om skolplikt för sinnesslöa framlades redan år 1894 av den kommitté, som året förut blivit tillsatt i anledning av 1892 års riksdags-skrivelse med begäran om utredning, »i vad mån och under vilka villkor ökat statsunderstöd kunde anvisas åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn». 1893 års kommitté framlade icke endast förslag angående villkoren för och storleken av statsbidrag till bestridande av kostnaderna för sinnesslövärdar utan ett fullständigt förslag till förordning¹ angående andesvagas undervisning. *Historik.*

Enligt detta förslag avsågs med andesvaga barn, varpå förordningen skulle ha tillämpning, sådana, vilka på grund av bristande fattningsgåva icke kunde i folkskola tillgodogöra sig den undervisning, som där med-

delades. Att föranstalta om undervisning åt sådana barn skulle tillkomma landstingen eller stadsfullmäktige i städer, som ej i landsting deltaga, därvid varje landstingsområde eller stad av ovannämnd art skulle utgöra ett skoldistrikt, med rättighet dock för landstingsområde eller sådan stad att förena sig med ett eller flera sådana områden eller en eller flera dylika städer till ett skoldistrikt. I de sålunda för ändamålet upprättade »andesvagskolorna» skulle alla andesvaga barn i skolåldern — med undantag av sådana, vilka på grund av sjukdom eller av annan anledning icke lämpligen kunde i skola intagas — till undervisning inställas, såvida icke föräldrar eller målsmän enskilt sörjde för undervisningen av dem, vilka stodo under deras målsmanskap. I händelse föräldrar eller målsmän skulle tredskas att efterkomma förordningens föreskrifter i avseende på de andesvaga barnens undervisning och om med anledning därav erhållen varning av församlingens skolråd bleve fruktlös, skulle barnen genom skolrådets försorg kunna skiljas från dem och översändas till andesvagskolan. Vidare innehöll förslaget bestämmelse om kompetensvillkor för lärarebefattning vid skola för andesvaga, i det att här var upptaget det stadgandet, att det för antagande till lärare vid sådan skola skulle fordras utom god fallenhet för lärarekallet att ha avlagt godkänd avgångsexamen vid genom statens försorg anordnat seminarium för bildande av lärare vid andesvagskola, därest ej Kungl. Maj:t i särskilda fall medgäve befrielse från sådan examens avläggande.

Kommitténs betänkande avgavs i mars 1894, men först vid 1897 års riksdag framlades proposition med anledning av detsamma. I denna proposition yttrade vederbörande departementschef — efter att ha uttalat sitt principiella godkännande av kommitterades förslag — bland annat följande:

»Då jag — — — finner mig icke kunna för närvarande tillstyrka omedelbar tillämpning av förslaget, men anser att man såsom mål för sitt strävande på ifrågavarande område bör uppställa ett ordnande av de andesvagas utbildning i enlighet därmed, synes mig lämpligast att tills vidare fortgå på den väg, på vilken man hittills inslagit, helst kommitterades förslag utgår från och är byggt på redan bestående förhållanden samt innebär en utveckling av dessa. För att emellertid kraftigare befordra upprättande av uppfostringsanstalter och utvecklingen av de redan bestående och sålunda desto förr möjliggöra övergången till den av kommitterade föreslagna anordning, synes mig staten böra i väsentligare mån än hittills skett understödja dessa anstalter och därvid icke blott lämna ökat bidrag till andesvagskolorna utan även genom ekonomiskt understöd främja upprättandet av arbetshem för de andesvaga.»

Kungl. Maj:t uttalade sig alltså vid detta tillfälle i princip för skolplikt för bildbara sinnesslöa barn, om också en omedelbar tillämpning särskilt av ekonomiska hänsyn icke kunde förordas av Kungl. Maj:t, som i övrigt också ansåg det vara till fördel, att större erfarenhet vunnes före denna angelägenhets slutliga ordnande.

Under den tid, som förflutit, sedan Kungl. Maj:t gjorde detta uttalande, har icke från riksdagens eller myndigheternas sida något nytt initiativ tagits för genomförande av de sinnesslösas skolplikt, varemot frågan upprepade gånger blivit upptagen till behandling vid de möten, som varit anordnade med för sinnesslövården intresserade.

Vid det sjätte mötet för vårderna om de sinnesslöa, som 1915 hölls i Stockholm, togs frågan upp av överinspektören för sinnessjukvården i riket A. Petré, som därvid höll ett föredrag över ämnet: »Bör sinnesslövården göras obligatorisk?» Efter föredraget beslöt mötet på inledarens förslag att utse en kommitté med uppdrag att till nästa möte för vårderna om de sinnesslöa inkomma med utredning av frågan om obligatorisk undervisning och vård av bildbara sinnesslöa.

Ur detta kommittéutlåtande, som är dagtecknat den 19 juni 1916, tillåter sig utskottet anföra nedanstående.

Kommitterade anse, att frågan om ett definitivt ordnande av undervisning och vård för bildbara sinnesslöa bör vara mogen för sin lösning i vårt land. Hittills har ju icke ens rätten för bildbara sinnesslöa att få den undervisning och utbildning, de kunna tillgodogöra sig, blivit dem garanterad, i det inga bestämmelser finnas angående skyldighet att anskaffa det antal platser, som skulle behövas för att kunna mottaga alla, för vilka ansökan om inträde i sinnesslöskola göres. Det är visserligen sant, att mångt landsting efter hand ordnat sin sinnesslövård så, att de sinnesslöa barn, som anmälas till sinnesslöskola, numera utan längre dröjsmål kunna mottagas, men detta är icke förhållandet i alla landsdelar.

Det är emellertid icke nog med lagstadgad rätt för vederbörande målsman att vid ansökan få det sinnesslöa barn, om vilket förhoppning om bildbarhet finnes, intaget i sinnesslöskola, utan bör direkt skyldighet för vederbörande att ombesörja sådant barns intagande i skola för sinnesslöa i lag stadgas. Från rent principiell synpunkt bör det ju icke kunna vara något att invända mot tvånget till undervisning och utbildning, när fråga är om ett sinnesslött barn, som är bildbart, då skolplikt för andra abnorma barn, såväl dövstumma som blinda, sedan länge är i lag föreskriven.

Givet är, att i och med en lag om skolplikt för bildbara sinnesslöa barn skulle det för intagning i sinnesslöskola icke — såsom nu är fallet — fordras läkareintyg, att barnet är bildbart. Att avgöra den frågan genom läkareundersökning kan i mångt fall vara omöjligt, och erfarenheten har ju även visat, att de intyg, som härom avgivas, ofta äro mycket missvisande. I allmänhet borde naturligtvis alla sinnesslöa barn, även de till synes obildbara, för prövning intagas i sinnesslöskola och undantag härifrån få äga rum endast, därest barnet

vore i intellektuellt hänseende så lågt stående, att läkare utan tvekan kunde utfärda intyg om absolut obildbarhet. I mån som mera allmänt asylor anordnas för obildbara sinnesslöa vid sinnesslöskolorna och det vidare blir mera vanligt, att de sinnesslöa barnen insändas till asyl redan före skolålderns inträde, kommer ju emellertid prövningsen, om och när intagning i sinnesslöskola bör ske, att äga rum å själva sinnesslöanstalten.

Alla barn, vilka på grund av svag begåvning icke kunna tillgodogöra sig undervisningen i de skolor, som äro anordnade för den allmänna folkundervisningen, böra räknas till sinnesslöa. Att detta i själva verket innebär, att gränsen i fråga kommer att dragas något olika, allt eftersom tillgång på hjälpklasser eller hjälpskola finnes, är ofrånkomligt. Sålunda förekommer det ej sällan å landsbygden, att barn bli sittande i småskolans första klass år efter år, och där i större samhällen hjälpklasser anordnas, bli dessa ej sällan delvis upptagna av sinnesslöa, vilkas närvaro försvårar undervisningen för de egentliga hjälpklassbarnen. I det hänseendet är resultatet av de undersökningar, d:r Tamm verkställt beträffande barnen i Stockholms hjälpklasser, mycket belysande. Dessa undersökningar gåvo vid handen, att cirka 18 procent av barnen hade så låg intelligensgrad, att de icke lämpade sig för undervisningen i hjälpklasserna utan bättre passade för sinnesslöskola (ja i vissa fall rent av för asyl). Under nuvarande förhållanden finnes emellertid icke möjlighet att mot föräldrars eller målsmäns vilja vidtaga sådan överflyttning, och i många fall, där detta föreslagits, ha dessa vägrat vara med härom. Frånsett de gynnsammare betingelser en sinnesslöskola bjuder för utbildningen av ett sinnesslött barn, kan det emellertid ha sin stora betydelse för barnet att bli intaget å sådan anstalt i stället för att gå kvar i hjälpklass även från den synpunkten, att i senare fallet någon omsorg från det allmännas sida efter skoltidens slut icke bjudes detsamma, medan möjlighet finnes för den i sinnesslöskola intagna att efter den egentliga utbildningstiden få antingen kvarstanna å anstalten som arbetshemselev eller erhålla av anstalten kontrollerad familjevård. I betraktande härav borde vid avgörandet, huruvida ett i hjälpklass intaget barn skall fortsätta att bevista undervisningen därstädes eller flytta till sinnesslöskola, även hänsyn tagas till, om barnet kan ha förutsättningar att någorlunda självständigt reda sig ute i livet eller ej. Att de sinnesslöa i allmänhet behöva leva i anstaltens hägn eller i varje fall stå under lämplig ledning och tillsyn, om de icke skola gå under i sedligt avseende eller förlora under utbildningstiden förvärfvade färdigheter och under densamma vunnen arbetsförmåga, har erfarenheten nog samt visat.

I detta sammanhang må särskilt framhållas den stora fördel, anstaltsplikt för bildbara sinnesslöa barn i enlighet med ovannämnda princip skulle medföra för den allmänna folkundervisningens skolor, vilka under nuvarande förhållanden ofta bevistas av barn, som icke kunna tillgodogöra sig därvarande undervisning och som ofta endast äro hindrande för densamma. Till skolrådet borde var lärare (eller överlärare) i församlingen vara skyldig att giva rapport angående varje barn, som på grund av sinnesslöhet eller fallandesjuka icke lämpade sig för undervisningen uti skolan. Denna lärarnes skyldighet borde folkskoleinspektörerna övervaka och sålunda ägna särskild uppmärksamhet åt, huruvida sådana barn funnos i klasserna, och denna folkskoleinspektörernas uppgift borde inryckas i deras instruktion.

Kommittén framhåller vidare, att i flertalet län nu tillgängliga platser även efter anstaltsplikts införande sannolikt skulle bli tillräckliga, därest de användes uteslutande för skolelever. För arbetshemselever krävdes däremot med en lag om anstaltsplikt nya platser inom nära nog alla län, och det platsantal, som därvid skulle behövas, bleve med tiden icke ringa.

Andra kammarens utskotts utlåtande är av följande lydelse:

»I likhet med motionären och de med anledning av hans framställning hörda vederbörande (se bil.) anser utskottet, att det är av vikt, att frågan om sinnesslöa barns undervisning får en rationell lösning. Det måste givetvis för hela vår folkundervisning vara av största vikt, om barn, som på grund av sinnesslöhet äro urständsatta att följa med och tillgodogöra sig skolans undervisning och därför vålla ett både psykiskt pinande och tidsödande hinder i undervisningen av de övriga, skiljas från den vanliga undervisningen och få en speciell handledning och vård. På landsbygden, där möjligheten att anordna s. k. hjälpklasser är så gott som utesluten, kunna de sinnesslöa barnen utgöra en hela undervisningen nedtyngande och förtryckande börda. Men även där hjälpklasser finnas, vari de sinnesslöa barnen intagas, återkommer samma svårighet. Ty hjälpklasserna avse de mindre försigkomma, alltså sådana, vilkas intellektuella utveckling visserligen är dålig men likvisst icke kan rubriceras som sinnesslöhet. Att de sinnesslöa barnens närvaro i dessa hjälpklasser under sådana förhållanden skall verka förlamande, hindrande och förtryckande på hjälpklassundervisningen i dess helhet, torde alltså ligga i öppen dag. Utskottet kan därför icke finna annat, än att den enda möjliga lösningen är, att de notoriskt sinnesslöa helt och hållet avskiljas från den vanliga undervisningen och beredas särskild undervisning. Med avseende på de grunder, efter vilka detta avskiljande bör ske, tillåter sig utskottet icke uttala någon mening utan vill endast framhålla, att de böra garantera, att avskiljandet sker med sakkunskap och efter synnerlig sorgfällig prövning.

*Andra
kammarens
första till-
fälliga
utskott.*

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till anordnande av särskild obligatorisk undervisning för sinnesslöa barn.»

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott.

Utskottet instämmer till fullo i vad andra kammarens utskott i äm-

Utskottet.

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 14 maj 1918.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Bilaga.

I en i andra kammaren vid innevarande års riksdag väckt motion har herr E. Moberger, med framhållande av den omständigheten, att i folkskolorna ofta förekomma underbegåvade barn, vilka rätteligen borde undervisats i anstalter för sinnesslöa, och att för närvarande ingen skyldighet förefinnes för föräldrar till så beskaffade barn att låta dem intagas i sinnesslöanstalt, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådana föreskrifter, som stadga undervisningsplikt vid sinnesslöanstalt för sådana barn, som på grund av bristande begåvning ej lämpligen kunna deltaga i folk- och småskolans undervisning utan böra undervisas vid dylik anstalt, eller, om riksdagens medverkan är nödvändig, för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, som kunna finnas behöfliga.

Över ifrågakvarande motion har folkskolöverstyrelsen, som anbefallts yttra sig i ärendet, inhämtat utlåtanden av pedagogiske inspektören över sinnesslöanstalterna och överinspektören för sinnessjukvården, vilka båda ansett det i hög grad önskvärt, att motionen bifalles.

Såsom förenämnda inspektörer erinrat, har den kommitté, som av Kungl. Maj:t den 22 september 1893 tillsattes för avgivande av utlåtande och förslag beträffande ökat statsunderstöd åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn, i sitt år 1894 avgivna betänkande med styrka framhållit de skäl, som tala för obligatorisk undervisning av sinnesslöa barn i för sådan undervisning avsedda anstalter, och framlagt förslag till förordning angående andesvagas undervisning.

Då ärendet skulle framläggas för 1897 års riksdag, ansåg emellertid dåvarande departementschefen, med godkännande av principen om skolplikt för sinnesslöa barn, att ekonomiska skäl, särskilt på grund av de dryga utgifter, som ännu tyngde landstingen för ordnandet av de dövstummas undervisning, talade för uppskov med principens tillämpning. Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen avfattades i överensstämmelse därmed samt blev även av riksdagen i huvudsak godkänd.

Under den tid, som sedan dess förflutit, har icke från Kungl. Maj:ts eller riksdagens sida något nytt initiativ tagits för genomförande av skolplikt för sinnesslöa. Däremot har frågan upprepade gånger blivit upptagen till behandling vid möten, som varit anordnade med för sinnesslövärdens intresserade. Vid

ett dylikt möte i Stockholm år 1915 behandlades den sålunda i ett föredrag av den medicinskt psykiatriska inspektören för sinnesslöanstalterna doktor A. Petré, och vid ett liknande möte i Mariestad år 1916 framlades av en vid det förstnämnda mötet tillsatt kommitté en mera omfattande utredning av frågan. Bland sinnesslöundervisningens närmaste målsmän torde den uppfattningen numera allmänt stadgats, att tiden nu bör anses vara mogen för frågans lösning även i vårt land på samma sätt, som den blivit löst i åtskilliga andra land, nämligen genom stadgande av rätt för bildbara sinnesslöa att få den undervisning och utbildning, de kunna tillgodogöra sig, och skyldighet för vederbörande målsmän att ombesörja intagning av ifrågavarande barn i för desamma avsedda skolor.

Den utveckling, som lagstiftningen om abnormskolväsendet i vårt land genomgått med genomförande av skoltvång för bildbara dövstumma och för bildbara blinda barn, synes för sin konsekventa fullbordan kräva, att bestämmelser fattas om rätt till skolundervisning och praktisk utbildning jämväl för bildbara sinnesslöa barn och skyldighet för deras målsmän att ombesörja deras intagande i vederbörlig skola. Även ifrågavarande barn hava ett personligt värde, som bör tillvaratagas och bringas till utveckling till fromma för dem själva och för samhället. Om de hänvisas till vård i sina hem, som i många fall icke äga förutsättningar för att rätt utöva denna, bliva de oftast till en börda för hemmen och förfalla lätteligen i både intellektuellt och moraliskt hänseende. I våra folk- och småskolor kunna de icke erhålla den undervisning, som lämpar sig för deras behov och mottaglighet, och bliva ofta föremål för en behandling från de normala medlärlungarnes sida, som verkar nedtryckande, vartill kommer, att de utgöra ett i hög grad hindrande element i undervisningen.

Att det icke låter sig göra att i fråga om de sinnesslöa barnens vård lita till frivilligheten allenast, har av erfarenheten ådagalagts. Mången gång motsätta sig nämligen föräldrar av missriktad föräldrakärlek eller bristande insikt om sina barns verkliga belägenhet dessas intagning i sinnesslöanstalt även i sådana fall, der barnens kvarblivande i hemmet uppenbart länder till deras skada. Det synes därför oundgängligt, att de sinnesslöa barnens intagande i särskilda för dem avsedda anstalter göres obligatoriskt och att således här som på andra områden skoltvång stadgas.

Möjligheterna för genomförande av en lagstiftning på detta område torde ock nu vara helt andra, än då frågan senast var föremål för statsmakternas prövning. Sålunda har sedan dess sinnesslöanstalterna så utvecklats i antal och omfattning, att antalet elevplatser för bildbara sinnesslöa ökats från 540 till omkring 1,700, varjämte ett flertal fall förträffliga lokala anordningar kommit till stånd. Vidare ha under de senare åren uppfattningarna stadgats och klarare utformats rörande sinnesslöundervisningens uppgifter och lämpliga organisatoriska anordning. Med den samlade erfarenheten från den gångna tiden, mera systematiskt bearbetad, har på vetenskapligt psykologisk grundval uppbyggt en allt säkrare och bestämdare utformad metodik för sinnesslöundervisningen, vilken i allt större utsträckning blir bestämmande för fostringsarbetet vid anstalterna och därmed gör detta mera fruktbringande. Slutligen torde det vara oförnekligt, att under de senare åren uppfattningen om den speciella sinnesslövårdens be-

hövlighet och dess välsignelsebringande verkningar blivit allmännare spridd, liksom också medvetandet om samhällets förpliktelser mot de svaga och värnlösa, om vilka här är fråga, alltmera stärkts och är såsom aldrig tillförene vaket såväl hos den stora allmänheten som hos dem, vilka inom stat eller kommun hava att träffa avgörande rörande hithörande angelägenheter.

I likhet med sinnesslöundervisningens närmaste målsmän är därför folkskolöverstyrelsen av den meningen, att tidpunkten nu är inne att taga ett avgörande steg framåt i fråga om denna undervisnings slutgiltiga ordnande. Överstyrelsen har ock haft för avsikt att inom den närmaste tiden göra vederbörlig framställning om åtgärders vidtagande för frågans närmare utredning. Under sådana förhållanden måste överstyrelsen med glädje hälsa det initiativ till detta spörsmåls upptagande, som den ifrågavarande motionen innebär, och uttrycka sin förhoppning att densamma måtte leda till resultat.

Såsom överinspektören för sinnessjukvården påpekar och även i förenämnda vid möten för vården om sinnesslöa förebragta utredningar framhållits, står emellertid frågan om anstaltsplikt för bildbara sinnesslöa i sammanhang med frågan om anstaltsplikt för äldre bildbara sinnesslöa, vartill kommer, att sinnessjukstadgan, vilken även innehåller en del bestämmelser rörande sinnesslöa, för närvarande är under omarbetning. Jämväl en del andra frågor föreligga, vilka kräva utredning, innan beslut om skoltvång för här ifrågavarande barn kan fattas. Det synes därför oundgängligt, att en allsidig och omfattande utredning av här berörda spörsmål i hela dess omfattning med det snaraste kommer till stånd.

Överstyrelsen tillåter sig därför hemställa, att utskottet måtte föreslå riksdagen att i anledning av förevarande motion hos Kungl. Maj:t göra framställning om föranstaltande av utredning i berörda hänseende.

Stockholm den 4 mars 1918.

K. E. SANDBERG.

C. O. Arcadius.

Sam. Henning.